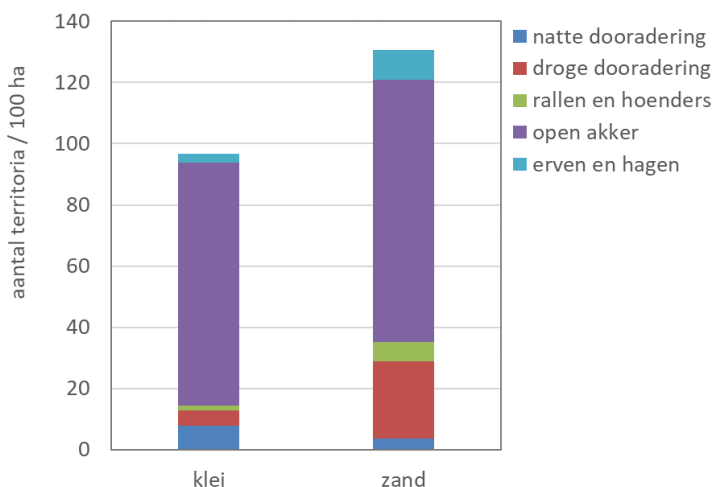

FACTSHEET | Akkervogels en natuurinclusieve bouwplannen

Inleiding

Diverse vogelsoorten zijn karakteristiek voor akkerbouwgebieden. Soorten als Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Geelgors, Grauwe Kiekendief, Kwartel en Patrijs worden daarom ook wel ‘akkervogels’ genoemd. Deze cultuurvolgers komen buiten akkers dermate weinig voor dat ze van akkers afhankelijk zijn voor hun leefgebied. Zonder akkers zouden deze soorten in Nederland veel minder voorkomen.

Helaas gaat het akkervogels niet voor wind, mede door veranderingen in de landbouw zelf. Binnen het POP3 project Duurzame en Natuurinclusieve Noordelijke Bouwplannen hebben we een indruk verkregen over hoe natuurinclusieve landbouw akkervogels zou kunnen helpen.

Gemiddelde dichtheden aan akkervogels (omgerekend naar aantallen per 100 ha) bij de verschillende deelnemers, voor de bedrijven op klei en op zand. Bij dichtheden van 80 akkervogels/100 ha spreken we van een goed akkervogelgebied. Alle deelnemers zaten daarboven. Op zand komen meer akkervogels voor dan op de klei, vooral door meer soorten van droge dooradering. Soorten van natte dooradering waren op de klei algemener.

Bovengemiddelde aantallen akkervogels door maatregelen

Alle deelnemers aan het project nemen maatregelen voor akkernatuur, en in alle gevallen werden bovengemiddelde aantallen akkervogels aangetroffen (figuur 1). De specifieke soortensamenstelling varieerde door ligging en bouwplan, met name tussen de bedrijven op de klei in vergelijking met bedrijven op het zand. Drie zaken blijken van belang:

Randen en slootkanten

Een aantal akkervogels is afhankelijk van ruige randen en slootkanten om te broeden. De Grasmus is een soort die stevast opduikt als er ergens wat ruigte ontstaat. Dit kan een akkerrand of verruigde berm/overhoekje zijn. De Grasmus is ook de soort die het sterkst op de aanleg van akkerranden reageert. Als zich in de slootkant riet kan ontwikkelen, bijvoorbeeld omdat slechts een deel of één kant van de sloot geschoond wordt, vestigen zich daar soorten als Blauwborst, Rietzanger en Rietgors. Zonder deze rietranden zijn deze soorten slechts spaarzaam in het agrarisch gebied te vinden. Met de aanleg van akkerranden, het juiste beheer van bermen, overhoekjes en slootkanten kan veel winst voor akkervogels behaald worden.

Veldstruweel

In het agrarisch gebied waren oorspronkelijk veel struiken en struweel te vinden. Door ruilverkavelingen en efficiënter gebruik van de grond is dit 'veldstruweel' op veel plekken verdwenen. Dit terwijl struiken en struweel onmisbaar broedhabitat voor soorten als Geelgors en Grasmus vormen. Na aanplant van struiken en struweel verschijnen deze soorten veelal direct, wat aangeeft dat met name de aanwezigheid van een plek om te broeden voor deze soorten een beperkende factor is.

Voorbeeld van goed ontwikkelde 'struweelvakjes' die broedgelegenheid aan Geelgors en Grasmus bieden. Door de aanplant van honderden struweelvakjes in het Boerenbuitengebied Muntendam verdubbelde de aantallen Geelgorzen en Grasmussen in dit gebied.

Maatregelen op de akkers zelf

Akkervogels reageren sterk op het bouwplan. Iedere soort heeft specifieke voorkeuren voor bepaalde gewassen om te broeden. In het algemeen zijn granen belangrijk voor akkervogels. Zowel Veldleeuwerik als Gele Kwikstaart vinden hierin een plek om te broeden. Later in het seizoen, wanneer het graan te hoog en te dicht geworden is, verplaatsen de Gele Kwikstaarten zich vooral naar de inmiddels opgekomen aardappelen. Veldleeuweriken maken hierbij een andere keuze, en belanden in bieten of grasland. Dat laatste is een onfortuinlijke keuze omdat ze door de snel openvolgende maaibeurten hier stevast worden uitgemaaid. Het huidige bouwplan biedt Veldleeuweriken te weinig veilige broedgewassen in het tweede deel van het broedseizoen, wat één van de belangrijkste redenen voor de voortdurende achteruitgang van deze soort is. Veldleeuweriken zouden kunnen profiteren van de teelt van luzerne of grasklaver, gewassen die voldoende tijd tussen maaibeurten kennen voor leeuweriken om hun broedcyclus te voltooien. Deze 'maagewassen' passen helemaal in een (natuurinclusieve) kringlooplandbouw.

Andere soorten hebben weer andere voorkeuren. Blauwborsten zijn bovengemiddeld in koolzaad te vinden. Kievit en Scholekster profiteren van laat gezaaide gewassen zoals bieten en uien. Veldboon is een gewas wat voor diverse soorten interessant is. Hoewel er relatief weinig soorten in broeden, wordt het wel heel veel gebruikt door akkervogels om voedsel te zoeken. Het gewas kan in de zomer miegelen van de vogels! Zo draagt ieder gewas wel weer bij aan een rijke akkervogelstand. Alleen (intensief) grasland en maïs hebben geen meerwaarde voor akkervogels.

Nestje van een Veldleeuwerik in de wintergerst. Deze eerste broedsels zijn vaak nog wel succesvol, maar daarna hebben de leeuweriken moeite om nog geschikt broedhabitat te vinden.

Kansen voor akkervogels met natuurinclusieve bouwplannen

Akkerbouwgebieden bieden velerlei kansen voor akkervogels. Naast het beheer van randen en slootkanten, en aanplant van struweel, staat met name ook het bouwplan hierbij centraal. Alleen agrarisch natuurbeheer in de vorm van akkerranden en wintervoedselveldjes is onvoldoende om akkervogelpopulaties te herstellen. Soorten van open akkers zijn gebaat bij een gevarieerd extensief bouwplan met voldoende granen en eiwitgewassen. Omdat natuurinclusief verder gaat dan alleen de aanleg van akkerranden, maar juist ook om een extensiever en gevarieerder bouwplan, biedt dit kansen voor het herstel van akkervogelpopulaties. Wel moet daarbij een voldoende areaal aan granen, de kurk onder geschikte akkervogellandschappen, bewaakt worden.

Kader Strokenteelt

Strokenteelt, het in stroken telen van de gewassen, is een manier om meer variatie in het landschap te brengen. De lengte aan randen in het landschap neemt bij strokenteelt sterk toe. Dit zou voordelen kunnen hebben voor de landbouw (bijvoorbeeld betere natuurlijke plaagbestrijding) en de natuur. Een brede monitoring van strokenteelt percelen in Nederland, samen met de WUR, heeft laten zien dat strokenteelt soms hogere aantallen akkervogels oplevert, maar soms juist ook niet. Het effect van strokenteelt blijkt sterk locatie-specifiek. Ook soorten verschillen in de mate waarin ze van strokenteelt profiteren. Voor de Veldleeuwerik lijkt strokenteelt nog het vaakst interessant, de Gele Kwikstaart lijkt juist niet op strokenteelt te reageren.

Een interessant aspect van strokenteelt is dat het akkerbouwers in staat stelt iets gemakkelijker met andere gewassen te experimenteren. Immers, het hoeft niet gelijk volvelds. Strokenteelt gaat daarom in de praktijk vaak hand in hand met gewasdiversificatie. Dit kan voor akkervogels positief uitpakken, afhankelijk van de keuze van het gewas. Bijvoorbeeld een strook veldbonen blijkt een grote aantrekkingskracht op foeragerende vogels te hebben. Bijvoorbeeld ook Gele Kwikstaarten die buiten de strokenteelt in het graan broeden pendelen dan steeds naar de strook met veldbonen heen en weer. Binnen het WUR Cropmix onderzoek wordt het belang van strokenteelt voor akkervogels de komende jaren verder onderzocht.